

Årsmelding 2003

Foto: Marcel Leliënhof/tinagent.com

Mål og visjoner

Rådsmøtet vedtok på møtet 5.03.03 å presisere den pedagogiske dimensjonen i vedtektenes § 3 Formål:

"Falstadsenteret som nasjonalt opplærings- og dokumentasjonssenter skal utvikle og formidle kunnskap om krigens fangehistorie og menneskerettigheter gjennom dokumentasjon, forskning og pedagogisk virksomhet. Dokumentasjon, forskning og formidling knyttet til krigsfangeleirene i Norge og til krigsfangers skjebne er en sentral del av virksomheten. Falstadsenteret skal utvikle en minnestedspedagogikk der undervisning i fangehistorie og menneskerettigheter står sentralt."

Visjonen for Falstadsenteret er formulert slik:

- Falstadsenteret skal fremme respekt for menneskeverd og humanitet.
- Falstadsenteret skal bygge broer mellom fortid, nåtid og framtid, mellom generasjoner og ulike fagmiljø nasjonalt og internasjonalt.
- Falstadsenteret skal motvirke historieløshet og oppfordre til refleksjon.

Sentrale mål for virksomheten i 2003 kan summeres i følgende punkter:

- Virkeliggjøre ideen om et opplærings- og dokumentasjonssenter for krigens fangehistorie og menneskerettigheter på Falstad ved å arbeide aktivt for å få aksept for rehabilitering av Falstadbygningen og statlig finansiering av framtidig drift.
- Utvikle driftskonsept, fremskaffe oversikt over engangsinvesteringer, sette opp driftsbudsjett, samt gjennomføre markedsanalyse.
- Arbeide for utvikling, finansiering og gjennomføring av ny museumsutstilling.
- Videreutvikle Falstadsenterets undervisningsprofil og studietilbud.
- Sørge for kontinuitet og videre framdrift av dokumentasjons- og forskningsprosjekter som skal ferdigstilles til senteret åpner i 2006 med ny utstilling og nytt arkiv/bibliotek.
- Arbeide for å utvikle forskningsprosjekt knyttet til minnestedspedagogikk og erindringskultur.
- Følge opp oppgaver knyttet til det internasjonale erstatningsoppgjøret for tidligere tvangsarbeidere og delta aktivt i internasjonale fagnettverk.

Beskrivelse av virksomheten

Innledning

Året 2003 var Stiftelsen Falstadsenteret sitt tredje ordinære driftsår. Stortingets vedtak om startbevilgning på 24. mill kr. til full rehabilitering og ombygging av Falstadsbygningen var en viktig milepæl. Senteret er inne i en krevende etableringsfase, og det innebærer store utfordringer å finne balansepunktet mellom ordinære driftsoppgaver, faglig utvikling, oppfølging av byggeprosjekt og gjennomføring av et omfattende utviklings- og profileringsarbeid.

Mange mennesker har et sterkt personlig og emosjonelt forhold til Falstadbygningen og Falstadsbogen. Lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt er bygningen og området rundt viktige bærere av kulturelle verdier, identitet og minner. Summen av historien og mange enkeltpersoners følelser og minner knyttet til Falstad gir stedet en sterk symbolsk kraft. Dette har gitt seg uttrykk i forskjellig syn på utviklingen av Falstad som nasjonalt minnested og senter for menneskerettigheter.

Stiftelsens visjoner om ”å fremme menneskeverd og humanitet, å være brobygger mellom generasjoner og fagmiljø, og å bidra til å motvirke historieløshet” har vært og er førende for holdning og tilnærming til utviklingsarbeidet. Det har derfor vært naturlig å inkludere og involvere stifterne, offentlige myndigheter, lokalsamfunn, ulike fagmiljø, organisasjoner, interesserte grupper og enkeltpersoner i utviklingsprosessene. Meningsbrytning og interessekonflikter har bidratt til forme de ulike delene av prosjektet, og dette har gitt Falstadsenteret et godt faglig fundament.

Styrets arbeid

Styret har hatt 4 møter, og det er behandlet 28 saker. Styret deltok på Falstadseminaret 9. oktober. Styremedlemmene har bidratt med innspill til utviklingsarbeidet, og flere har deltatt i informasjonsarbeidet i forhold til bevilgende myndigheter. Daglig ledelse har hatt jevnlig kontakt med styreleder.

Rådets arbeid

Rådsmøtet ble avviklet 5. mars i Erkebispegården i Trondheim. Alle stifterne var representert, og det ble behandlet 8 saker. Det ble uttrykt tilfredshet med styrets og administrasjonens arbeid, og rådsmedlemmene kom med viktige innspill til styrets og administrasjonens arbeid.

Administrasjon og utvikling

Virksomheten i 2003 har vært konsentrert om følgende områder:

- Administrasjon og utvikling
- Opplæring og undervisning
- Dokumentasjon og forskning
- Museumsdrift og formidling

Den vedtatte handlingsplanen for 2003 har vært retningsgivende for aktiviteten.

Personalsituasjonen og likestilling

Falstadsenteret har 4 faste stillinger, og i tillegg engasjeres guider på Falstad Museum på timebasis. Medio mars ble det engasjert prosjektmedarbeider og konsulent med ansvar for undervisning av skoleklasser og guiding i Falstad Museum. Av totalt 6 ansatte er 3 kvinner og 3 menn.

Falstadbygningen

Stortinget vedtok ved behandlingen av nasjonalbudsjettet for 2004 å bevilge kr. 24. mill kr. i startbevilgning til realisering av byggeplanene. Byggeprosjektets bruttoareal er 3.150 m², inklusive gårdsrom, arkade og portrom.

Styringsrammen er 64.6 mill kr., og i følge Statsbyggs framdriftsplan skal bygget ferdigstilles ultimo 2005. Ombyggingen til et studie- og opplæringscenter er omfattende. I følge planene skal bygget inneholder flerbrukssal for 120 personer, undervisningsrom, bibliotek, arkiv, filmrom, museumsutstilling, kontorlokaler, overnattingsrom for 40- 50 gjester, vestibyle og kantine.

Med bakgrunn i ønsket om en helhetlig utforming av byggets interiør, lyste Falstadsenteret i desember ut en idékonkurranse for utforming av utstillings- og interiørkonsept. 6 arkitektkontor ble invitert til å delta i konkurransen. Konkurransen gjennomføres i samarbeid med Statsbygg, og utkastene ble vurdert av en jury på 7 medlemmer.

Utvikling av driftsmodell

Det er gjennomført et utredningsarbeid knyttet til utforming av driftskonsept for overnattings- og bespisningsdelen av virksomheten. Arbeidet har omfattet analyse av målgrupper, samt vurdering av framtidige driftsutgifter. Styret har vedtatt å organisere overnatting/bespisning som en egen juridisk enhet heleid av Stiftelsen. Enheten skal ha et klart uttrykt formål å støtte opp om Stiftelsens ideelle målsetting.

Helhetlig landskapsplan

I forbindelse med prosjektet *Falstad som kunnskapsarena og attraksjon* er det etablert et lokalt, regionalt og nasjonalt samarbeid med tanke på utviklingen på Falstad. Det er utarbeidet en helhetlig landskapsplan for området rundt Falstadbygningen og for forbindelsen til Falstadskogen. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom grunneiere, Falstadsenteret, Statsbygg Midt-Norge, Levanger Kommune, NT Fylkeskommune, Fylkesmannen i NT, Vegkontoret, NVE Region Midt-Norge og Utsmykningsfondet for offentlige bygg. Prosjektet er støttet av Landsdelsutvalget for de nordligste fylkene, Nord-Trøndelag Fylkeskommune, Fylkesmannen i Nord-Trøndelag og Levanger kommune. En sentral del av arbeidet har vært å etablere samarbeid med institusjoner og fagmiljø i de nordligste fylkene som arbeider med tema knyttet til krigens fangehistorie.

Nettverksarbeid

I tillegg til nettverksbygging i forhold til utdanningsinstitusjoner og organisasjoner er det etablert kontakt/ samarbeid med Norsk senter for Menneskerettigheter, Rafto-huset, HL-senteret (Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter i Norge), Frøslevlejrens Museum i Danmark, KZ Gedenkstätte Neuengamme og andre fagmiljø i Tyskland.

Falstadsenteret samarbeider også med "The Centre for human dignity and Humiliation Studies" - et samarbeid mellom bla. Universitetet I Oslo, La Maison des Science de l`homme (MSH), Paris og Columbia University, New York.

Kompetanseutvikling

Ansatte deltok i 2003 på flere seminar og konferanser relevante for senterets virkefelt:

- Konferansen "Learning and Remembering: The Holocaust and Genocide in the Twentieth Century" i regi av ICOM-MEMO, Berlin mars 2003
- Seminar "Historisk dokumentasjon og holdningsarbeid i skolen" i regi av Læringscenteret, Oslo september 2003.
- Seminar "Kildenes makt", Oslo september 2003.
- Seminar om menneskerettighetsundervisning i regi av Læringscenteret og Norges Røde Kors, Oslo oktober 2003
- Seminar "Kulturvern og kulturelt mangfold" i regi av Norsk kulturråd, Oslo august 2003.
- Seminar "Landskap i endring" i regi Norges Forskningsråd, Oslo august 2003.
- Seminar "Krigen i etterkrigstiden i Norge og Tyskland - identiteter mellom erindring og historie" i regi av Institutt for kulturstudier (IKS) ved UiO, Aktion Sühnezeichen Friedensdienste (ASF) og HL-senteret, Oslo november 2003.

Seminarer og andre arrangement

Den internasjonale Holocaustdagen. Falstadsenteret markerte i samarbeid med Det Mosaiske Trossamfunnet i Trondheim dagen 27. januar med en fotoutstilling av Marcel Lelienhof i Levanger Rådhus. Utstillingen var besøkt av mange skoleklasser og fikk god medieomtale.

"Skygger fra Falstad". Dokumentarfilmen og CD & notemappe for musikktemaet "Veien til Falstad" ble presentert i Fritt Ord sine lokaler i Oslo 23. januar 2003.

Researching internal displacement: state of the art. Falstadsenteret var vertskap og holdt innlegg/omvisninger under Internal Displaced Persons (IDP)- nettverkets internasjonale konferanse i 9. februar 2003.

IDP-Nettverkets nasjonale workshop. Falstadsenteret var vertskap og holdt innlegg/omvisninger under IDP-Nettverkets nasjonale workshop i september 2003.

Konferansen for Europeiske Kirker (KEK). I forbindelse med Generalsforsamlingen i KEK i Trondheim 25. juni – 2. juli var Falstadsenteret vertskap for 50 delegater og 25 inviterte gjester på et arrangement på Falstad 29. juni. Biskopen for den serbisk-ortodokse kirken i Sverige ledet en minneseremoni i Falstadsbogen. Besøket ble avsluttet med miniseminar i Borggården. Biskop Gunnar Stålsett innledet seminaret. Ekne Menighetsråd sto for bevertningen av gjestene.

Kunstutstilling

I tilknytning til arrangementet 29. juni ble det vist en utstilling med bilder laget av billedkunstneren Tonje Strøm. Utstillingen ble åpnet av biskop Gunnar Stålsett, og den var tilgjengelig for publikum fram til ultimo august.

Falstadseminaret ble arrangert 9.oktober og temaet var "Ydmykelse – et menneskerettighetsanliggende? Menneskeverd i etterkrigstid". Foredragsholdere var Rolf Hobson, historiker og forsker ved Institutt for Forsvarsstudier, Evelin G. Lindner, UiO/Maison des Science de l'Homme Paris, og Gro Hillestad Thune, juridisk rådgiver ved Senter for Menneskerettigheter. Seminaret hadde ca. 100 deltakere og fikk god presseomtale og mange positive tilbakemeldinger fra deltakerne.

Opplæring og undervisning

Aktiviteten innenfor dette virkefeltet har vært knyttet til følgende områder:

- Utvikling av en pedagogisk plattform for Falstadsenteret
- Utvikling av pedagogiske opplegg
- Nettverkssamarbeid og faglig utvikling
- Gjennomføring av undervisningsopplegg, kurs og seminar for skoleelever, studenter, konfirmanter og andre.

Pedagogisk plattform

Mye arbeid har vært konsentrert omkring utvikling av en pedagogisk plattform for Falstadsenteret. Dette er gjort med bakgrunn i Falstadsenterets faglige plattform. Bakgrunn for utviklingsarbeidet har vært 1) behovet for å konkretisere faglig plattform i vår pedagogiske virksomhet og 2) behovet for å utvikle pedagogiske og didaktiske verktøy som kan behandle krigens fangehistorie og menneskerettigheter i en minnstedspedagogikk. Dette er et kontinuerlig arbeid som blir utført dels med utvikling og utprøving av egne metoder og modeller, og dels gjennom utprøving av andres modeller.

Utvikling av pedagogiske opplegg

Aktiviteten innenfor virkefeltet opplæring og undervisning preges av at Falstadsenteret ikke har egne undervisningslokaler. Vi har likevel mange forespørsler om undervisningsopplegg og kurs, og gjennomføringen krever stor grad av fleksibilitet og evne til improvisasjon. I dag blir det vist film i provisoriske lokaler på Falstad, og museumslokalene blir delvis brukt som undervisningsrom. Manglende fasiliteter må kompenseres ved gode pedagogiske opplegg og engasjerte formidlere. Situasjonen gir muligheter for å prøve ut ulike pedagogiske virkemidler, og i dag får grupper og skoleklasser tilbud om undervisning i Falstads historie, menneskerettigheter, filmvisning, samtaler og dialog.

I løpet av 2003 er det gjort en kartlegging og kategorisering av forskjellige målgrupper for vår pedagogiske virksomhet. Dette har også inkludert en innledende behovsanalyse. Videre er det arbeidet med en prototyp på oppgavebasert undervisningsprogram i krigens fangehistorie og menneskerettigheter. Det er også innledet arbeidet med å lage undervisningsprogram / moduler rettet mot de forskjellige målgruppene. Falstadsenteret inngår i Levanger Kommunes planer i tilknytning til den kulturelle skolesekken.

Det er etablert et formelt samarbeid med Høgskolen i Nord-Trøndelag om utvikling av modulbasert undervisnings- / etter- og videreutdanningsprogram i menneskerettigheter. Falstadsenteret har bidratt til konkretisering av moduler, utvikling av fagplan, og pensum. Representanter for Falstadsenteret vil undervise på det aktuelle programmet når det eventuelt starter opp.

Nettverkssamarbeid

Falstadsenteret, Norsk senter for menneskerettigheter, Rafto-huset og utvalgte videregående skoler samarbeidet i 2003 om utvikling av fag tilbud i MR i videregående skole. Dette arbeidet har blant annet resultert i utviklingen av en nettportal beregnet på MR- undervisning i skolen. Falstadsenteret, Norsk senter for menneskerettigheter og Raftohuset har også startet planlegging av et felles opplærings- og kurstilbud i for offentlige etater, organisasjoner og næringslivet.

Det er etablert et godt samarbeid med Nidaros Bispedømmeråd om fagdager, seminar og arrangement for prester, diakoner og kateketer. Kirken bruker Falstad jevnlig i sin konfirmantundervisning, og Falstadsenterets personale deltar med undervisning, filmvisning og omvisning i Falstad Museum og Falstadskogen. Human-Etisk forbund benytter også Falstad i sitt konfirmantopplegg.

Det er opprettet et institusjonelt og faglig samarbeid med Jamtli Museum i Østersund, gjennom EU prosjektet "Krigen, fruktan och humanismen".

Falstadsenteret har også et godt samarbeid med IDP-Nettverket (Research Network on Internal Displacement) ved NTNU som blant annet har bidratt til en videreutvikling av arbeidet med *samnordiske personellutdanningstiltak i sivil krisehåndtering*. Falstadsenteret har bidratt med faglige innlegg på seminarer IDP-Nettverket har gjennomført.

For øvrig er det etablert faglig samarbeid med Høgskolene i NT og ST, fagmiljø ved NTNU, UiO og UiB.

Kurs og seminarer

Falstadsenteret har i 2003 gjennomført flere kurs og seminarer for konfirmanter, videregående skoler og studenter. Det har blitt arrangert seminarer for allmennlærerstudenter ved HiNT, kulturminnevernstudenter ved NTNU og kadetter ved Luftkrigsskolen i Trondheim. Ansatte ved Falstadsenteret har gitt faglig bistand ved flere videregående skoler i MR-undervisning, og har også holdt innlegg på seminar i regi av Læringssenteret, ABM-Utvikling, Amnesty, og Studentersamfunnet i Trondheim.

Forskning og faglig utvikling

Med bakgrunn i den faglige plattformen foregår det et didaktisk-pedagogisk utviklingsarbeid rettet mot MR-undervisning. Dette FoU-arbeidet er knyttet til feltene minneste- og MR pedagogikk. Utgangspunktet for arbeidet er blant annet Læreplan for nasjonalt valgfag i MR i den videregående skolen, og det tas sikte på at utviklingsarbeidet etter hvert også skal rette seg mot andre deler av utdanningssystemet. Målet for FoU-arbeidet er å utvikle undervisningsopplegg og materiell som ansporer til refleksjon og økt interesse for krigens fangehistorie og menneskerettigheter.

Falstadsenteret samarbeider med faglig nettverk knyttet til "The Centre for human dignity and Humiliation Studies". Falstadsenteret vil benytte senterets nettverk i faglig utvikling, publisering og nettverksbygging.

Dokumentasjon og forskning

Minneinnsamling

I perioden 1997-2002 gjennomførte Falstadsenteret tre minneinnsamlingsprosjekter med 1) tidligere falstadfanger 2) pårørende etter Majavatn-tragedien 3) lokalbefolkningen på Ekne. Totalt forvalter senteret om lag 200 intervjuer tatt opp på lydbånd. Dette materialet ønsker vi tilgjengeliggjort og anvendt som 1) grunnlagsmateriale for ny museumsutstilling 2) pedagogisk virkemiddel i våre undervisningsprogram og 3) primærkilder til nasjonale og internasjonale forskningsoppgaver. I 2003 engasjerte senteret en profesjonell transkribør til å skrive av intervjumaterialet. Så langt er om lag 40 intervjuer avskrevet, og arbeidet holder god framdrift. Prosjektet er støttet av Norsk Kulturråd og skal ferdigstilles ultimo 2005.

Kompetanseoppbygging og nettverkssamarbeid

Falstadsenteret besøkte sommeren 2003 institusjonene Gedenkstätte Dachau i Tyskland, Auschwitz-Birkenau State Museum i Polen og Gedenkstätte Mauthausen i Østerrike. Formålet med reisen var å studere ulike minnestspraksis i Europa i forhold til utdanning, formidling og kulturminnevern. I september 2003 fikk Falstadsenteret besøk av en medarbeider ved Gedenkstätte Dachau.

12-15. mars 2003 deltok Falstadsenteret på den internasjonale konferansen "Lernen und Erinnern. Holocaust, Völkermord und staatliche Gewaltverbrechen im 20. Jahrhundert" i Berlin. Konferansen hadde som hovedsiktemål å fremme nye pedagogiske og erindringspolitiske konsepter i forhold til holocaust og folkemord i det tjuende århundre.

Falstadsenteret har i to år aktivt deltatt i det internasjonale nettforumet "NS Zwangsarbeit", og det er etablert kontakt med fagmiljøer på kontinentet som arbeider med sammenfallende tema – eksempelvis Frøslevlejrens Museum i Danmark (v. Henrik Skov Kristensen), Topographie des Terrors (v. Thomas Lutz), Gedenkstätte Dachau (v. Dirk Riedel) og Gedenkstätte Neuengamme (v. Jens Michelsen) i Tyskland. Båndene ble ytterligere forsterket i 2003 ved møter, debattinnlegg og erfaringsutvekslinger. Frøslevlejrens Museum arbeider med en ny utstilling om landssvikerleiren Fårhus, og har kommet med relevante innspill til Falstadsenterets planer for ny museumsutstilling.

Sommeren 2003 ble Falstadsenteret tatt opp som samarbeidspartner i et større internasjonalt forskningsprosjekt som ledes av United States Holocaust Memorial Museum i Washington. Innen 3-4 år skal et bokverk om konsentrasjonsleirenes historie gis ut, der Falstadsenteret har et overordnet ansvar for kart og artikler om leirsystemets forgreininger til Norge under annen verdenskrig.

Det internasjonale erstatningsoppgjøret

Det pågående internasjonale erstatningsoppgjøret til tidligere tvangs- og slavearbeidere i Hitler-Tyskland styres av Stiftelsen "Erinnerung, Verantwortung und Zukunft" (EVZ) i Berlin.

I tillegg til rene erstatningsutbetalinger for nazismens ofre, forvalter stiftelsen et fond der betydelige midler er avsatt til prosjekter som berører tvangsarbeid, totalitære systemer, internasjonalt humanitært arbeid etc.

Fra Norge kanaliseres erstatningsoppgjøret gjennom IOM - International Organization of Migration, en av flere internasjonale partnerorganisasjoner. Under denne institusjonen ligger Nasjonalhjelpens Fond for Krigens Ofre, ledet av Kristian Ottosen. Disse har hatt hovedansvaret for å distribuere søknadsskjemaer til tidligere norske fanger, samt assistere disse med utfylling.

Falstadsenterets rolle i erstatningsoppgjøret har vært å bistå koordinator Stiftelsen EVZ i arbeidet med å kartlegge fangeleirer og fengsler i Norge der innsatte har blitt utsatt for tvangsarbeid, dårlige helse- og kostforhold og dårlig behandling. Kriteriene for å oppfylle kravene som såkalt "other place of confinement" finnes på stiftelsens hjemmesider.

"Krigens fangehistorie" og regionalt samarbeid

Som del av prosjektet "Falstadsenteret som kunnskapsarena og attraksjon" har delprosjektet "Krigens fangehistorie" hatt som formål å etablere nettverkssamarbeid med institusjoner og fagmiljø i de fire nordligste fylkene. Et viktig mål har vært å få kartlagt materiale knyttet til det nasjonalsosialistiske leirsystemet i Norge. Delprosjektet bygger direkte på erfaringer fra Falstadsenterets deltakelse i det internasjonale Camp II-prosjektet i 1999-2001.

I 2003 ble det holdt flere møter, blant annet ved Historisk Institutt, Universitetet i Tromsø og Rana Museum i Mo i Rana. Falstadsenteret holdt et arbeidsseminar på HINT den 17. september, der alle involverte prosjektdeltakere framla sitt kildemateriale og sine perspektiver for prosjektet (disse er: Gjenreisningsmuseet i Hammerfest, Rana Museum, Nasjonalbiblioteket avdeling Rana, Nord-Norsk Fredssenter/Narvik Krigsminnemuseum, Martinus Hauglid (privat), Sør-Varanger Historielag og Sør-Varanger Museum). Prosjektdeltakerne avleverte rapport om innhenting av dokumentasjon og øvrig arbeid høsten 2003. Pilotprosjektet ble avsluttet ved årsskiftet, og mye tid er brukt på oppfølging og videreutvikling av prosjektet for 2004 (nettportal for krigens fangehistorie, utvidelse av nettverket, foto- og minneinnsamling).

Forskningsprosjekt "Tvangsarbeid i Norge"

I 2003 etablerte Falstadsenteret kontakt med historiker Rolf Hobson ved Institutt for Forsvarsstudier (IFS) med tanke på å utvikle et forskningsprosjekt om tvangsarbeid i Norge under andre verdenskrig. Et av målene for prosjektet er å kartlegge dynamikken i germaniseringspolitikken i det okkuperte Øst-Europa og bruken av tvangsarbeid i Norge. Prosjektet vil også omfatte en kartlegging av hva som skjedde i Norge, i hvilket omfang og med hvilken økonomisk betydning.

Bearbeiding av utenlandske arkivalier

De senere år har Falstadsenteret samlet inn mengder kildemateriale bl.a. fra arkiver i London og Berlin. I 2002 startet arbeidet med å systematisere materialet, og dette året har arbeidet blitt ført videre med henblikk på ny museumsutstilling. Arbeidet avsluttes medio 2004.

Faglig produksjon

Den 30. september arrangerte Falstadsenteret fagdag med Bachelor-studenter fra NTNU i et nytt studietilbud i kulturminnevernforvaltning. Falstadsenteret vil her benyttes som samarbeidspartner, undervisnings- og ekskursjonssted. Denne fagdagen holdt senteret to forelesninger: "Falstad – bygningsvern og arkitektur", samt "Falstadskogen – minnelandskap og læringsarena".

Forelesningene avspeiler en generelt sterkere vektlegging i 2003 på feltene minnestedspedagogikk og kulturminnevern. Til seminaret om tvangsmigrasjon i regi av IDP - Nettverket produserte senteret forelesningen "Memorial Sites and Collective Memory, the case of Soviet Prisoners of War in Norway during Second World War".

I november arrangerte HL-Senteret, Institutt for kulturstudier ved UiO og Aktion Sühnezeichen et tysk-norsk bilateralt seminar om krigserindring: "Krigen i etterkrigstiden i Norge og Tyskland - Identiteter mellom erindring og historie". Falstadsenteret deltok med en forelesning. Foredragene er planlagt publisert i tysk og norsk utgave kommende år.

FOU-arbeid

FOU-virksomheten for 2003 har i hovedsak vært knyttet til kompetanseheving på feltene minnestedspedagogikk, minnestedspraksis, samt kulturminnevern.

Medieomtaler

Det har vært diverse medieoppslag i Trønder-Avisa og Adresseavisa med utgangspunkt i senterets arbeid med temaet krigens fangehistorie, herunder arbeidet med Attraksjonsutviklingsprosjektet (LU-prosjektet), samt funn av nytt kildemateriale som belyser henrettelsene i Falstadskogen. Falstad Museum og Falstads krigshistorie ble presentert i programmet "Museum" på NRK P2 6. april 2003.

Falstad Museum

Museumsdrift

Falstad Museum hadde i år 2003 åpent onsdag-søndag kl. 10-17 i månedene mai til september. På søndagene ble senterets faste omviser supplert med lokale frivillige guider. For øvrig har Falstadsenteret tilbudt omvisning og guiding i Falstad Museum og Falstadskogen for skoleklasser og grupper gjennom hele året ved bestilling. Antall registrerte besøkende for 2003 er i underkant av 3500. Av disse har om lag 2000 deltatt i et organisert pedagogisk opplegg, de resterende er enkeltvis besøkende i sommerhalvåret.

Publikumstjenester

Falstadsenteret har videre ytt service til publikum/studenter/elever m.h.t. tilgang i arkivene og fotosamlingen. Pågangen av henvendelser til senteret er stor, særlig fra skoleelever, studenter og familie/pårørende etter tidligere falstadfanger.

Falstadarkivet

Det er kommet inn en god del nytt materiale til Falstadarkivet, særlig knyttet til dokumentasjonen av de andre periodene i Falstads historie. Også på området krigens fangehistorie er det et jevnt tilsig av materiale, oftest fra lokalbefolkning og pårørende. Innkomne gjenstander og arkivmateriale til museet er fortløpende blitt registrert og arkivert.

På grunn av at Levanger bibliotek skiftet lokaler i 2003, måtte Falstadarkivet flyttes fra biblioteket i Levanger til HINTs magasin på Røstad. Fortsatt gjenstår mye arbeid i forhold til arkiverings- og registreringsrutiner. Det er besluttet å kjøpe inn dataprogrammet Primus til registrering og katalogisering av Falstadarkivet, noe som vil gjøre registreringen sikrere og bedre, og samtidig gjøre materialet mer tilgjengelig. Arbeidet med å registrere materialet i dette programmet vil initieres i 2004.

Det har vært innhentet faglig ekspertise fra ulike instanser i forhold til en bedre sammenstilling av arkivet, den påbegynte oppbygging av et fagbibliotek og Falstad Museum. Arbeidet vil pågå inntil senteret er etablert i Falstadbygningen 2006.

Ny museumsutstilling

Den mest tidkrevende oppgaven for museumsavdelingen har vært arbeidet med konseptet for den nye museumsutstillingen. Retningsgivende for dette arbeidet har vært faglig plattform, og dennes vekt på både krigens fangehistorie og menneskerettigheter. Utstillingskonseptet har følgelig fokus på krigens fangehistorie, med særlig vekt på Falstad 1941-45, og søker å knytte disse hendelsene opp til menneskerettighetsidéen.

Konseptet har vært under kontinuerlig drøfting internt. Det er også avholdt et idéseminar med eksterne fagfolk fra bl.a. Norsk Senter for Menneskerettigheter, Historisk institutt ved UiO, og instituttene for historie og religionsvitenskap ved NTNU. Falstadsenteret har også drøftet utstillingsplanene med andre relevante fagmiljøer. Planene er blant annet lagt fram til drøfting på ABM-utviklings *BRUDD*-seminar i januar og september 2003. Det har kommet inn mange innspill som har vært nyttige i utviklingsarbeidet.

Dokumentasjonsprosjektet

Vi har liten kunnskap om Falstadbygningens historie utenom krigsårene, dvs. Falstad skolehjem ca. 1900-41, Innherad Tvangsarbeidsleir 1945-49 og Ekne off. skole for evneveike 1950-ca 80. Fra høsten 2003 er det derfor satt i gang innsamling av kilder til forståelse av disse periodene. Innsamlingen omfatter sekundær- og primærkilder, skrevne dokumenter, ulike relevante gjenstander, fotos og muntlige kilder. Det er gjennomført besøk i Statsarkivet i Trondheim, Riksarkivet i Oslo og Levanger kommunes arkiv. Det er gjennomført intervjuer med mennesker med tilknytning til en eller flere av disse institusjonene. Prosjektet er støttet av ABM-Utvikling og Fritt Ord. Første fase av prosjektet skal etter planen avsluttes medio 2004. Materialet er fortløpende registrert, men enda ikke sammenfattet eller analysert. Det er derfor for tidlig å si noe om hvordan dokumentasjonen skal tilgjengeliggjøres eller resultatene formidles.

Formidling

Falstadsenterets web-portal

www.falstadsenteret.no er senterets viktigste formidlingskanal. I løpet av 2003 har portalen blitt oppdatert og utvidet. Det er blitt utarbeidet utkast til en egen engelsk informasjonsside. Videre er det utarbeidet struktur for nettbasert undervisningsopplegg. Institutt for datateknikk og informasjonsvitenskap ved NTNU har laget en 3D modell av Falstadbygningen som etter hvert kan integreres i webutstillingen. Nyhetssidene blir kontinuerlig oppdatert, og det er laget et eget nyhetsarkiv for nettstedet. Vi har fått mange positive kommentarer på innhold og form på nettstedet.

Nettutstilling

Med støtte fra ABM-Utvikling har Falstadsenteret satt i gang arbeidet med å utvikle en nettutstilling. Denne er basert på eksisterende utstilling, men tilpasset nettmediet. Formålet med utstillingen har vært å bøte på mangelen av en fysisk utstilling i perioden da Falstadbygningen rehabiliteres. På sikt kan en digital utstilling være en verdifull ressurs i skoleklassers for- og etterarbeid, og en erstatning for dem som ikke har mulighet til å besøke museet.

Ny museumsbrosjyre

I 2003 ble det i forbindelse med *Konferansen for Europeiske Kirker (KEK)*-arrangementet 29. juni produsert en ny museumsbrosjyre for Falstad Museum på norsk og engelsk.

Ressursinnsats

Falstadsenteret hadde i 2003 4 ansatte i 100% stilling, samt 2 ansatte i engasjementstillinger fra medio mars. Budsjettet for 2003 var på totalt kr. 4.938 mill.

Regnskapet viser et overskudd på kr. 479 072. Statstilskuddet til drift er på kr. 3.14 mill.